

Слободан Гиша Боїуновић

ЛИК БЕСОН И ПАТРИК ГЕДЕС У БЕОГРАДУ

Недавно су Београд и Париз обновили покидане везе, али не на Калемегдану и у славу Француске, већ на Новом Београду, и нимало у славу Србије. Банлије 13, метрополско насеље с два милиона становника на сиромашној периферији Париза, потонуло је у криминал и анархију. Немоћна да уведе ред, француска влада је читаву насеобину опасала бодљикавом жицом на високом зиду, а становнике препустила предурбаном стању иза полицијског кордона: без продавница, болница, судова и школа... У непрестаној јурњави становника Банлијеа с париском полицијом најуспешнији су трасери, храбри, гипки и скочни момци, одликаши паркура – спортске технике што бржег савлађивања наизглед немогућих препрека властитим телом. А те препреке, та степеништа, терасе, прозоре, фасаде, графите, ту сасушену траву у бетонским жардињерама, сунчано небо у магли и распаднуте урбане пејзаже, ту атмосферу насеља што једе себе дочарава најбоље архитектура Новог Београда, сматрао је Лик Бесон, сценариста и продуцент дугометражног филма – *Banlieue 13 – Ultimatum*. Бежанијски блок и Блок 70, Кинески бувљак и онај испод Железничког моста послужили су му као идеалан сценски приказ дистопијских амбијената Париза, гетозирани анархије, криминала и паркура.

На шта упућује ово филмско зближавање Банлијеа и Београда? Најпре, вероватно, да спајање одшколованих домаћих филмских радника, с повољним условима снимања и обиљем

запуштених локација, од најмањих градских џепова до читавих блокова и њихових силуета, нашем граду даје компаративне предности у односу на продукцију другде у свету. Надаље, да архитектура соц-колективизма препуштена немилици деценијског неодржавања поуздано преноси слике физичких и друштвених зала града пред пропашћу, били то офуцани варијетети Корбијевог „озареног града“, или пак крњи бетон архитектуре брутализма, која је данас опет светски хит. Треће – да када једна заједница потоне у владавину без права, сва права преузимају одметнуте друштвене групе, како партије као интересна удружења, тако и кланови, генгови и козаностре мафијашких вођа, па је грађанима немерљиво важније да преживе опште насиље, но да чувају заједничке вредности или добра, попут свог места живљења. Како због насиља тако и због запуштености град постаје мучилиште, а сваком обичном човеку, осим владару и његовим адлатусима, на овај или онај начин, допада дневно следовање казне. А сад, зашто је баш стварни Београд сценска позадина филмског урбса без логоса ипак би боље одговорио сам Бесон, а најпотпуније објашњење дао би сигурно Патрик Гедес, да је жив.

Иначе, у планирању градских средина тај знаменити географ, социолог, биолог и урбанист као најважније начело истицао је очување људског живота и енергије, на лествици важности далеко изнад површинског улепшавања (*superficial beautification*), унапређења економских прилика или акумулације капитала. Не постоји, наиме, виши циљ градског развоја и друштвеног организовања од људског живота самог, а на тај Гедесов став може се гледати и с личније стране. Уколико се, наиме, живот у једном граду свакодневно улудо троши, а тако расипа и енергија, град, теоријски гледано, може бити чак наоко леп, али је то одвише мало да би му вредело жртвовати властито здравље, стога и живот.

Распричани Гедес

Када би се којим невероватним случајем Гедес нашао на данашњој Славији, бившем плацу његовог старијег сународника Франсиса Харфорда Макензија од Гарлока, вероватно би питао свог таксисту постоји ли бољи пут, да ли су возачи увек толико бесни, да ли је њему самом одједном тешко да дише, или је овде

Призори из филма *Банлије 13* – уљимайџум продуцента Лика Бесона

тако свима? Откуд ту фонтана? А таксиста би се од дуга времена сигурно распричао. Објаснио би да је другачије само недељом и празницима, и да другог пута нема, јер се алтернативни правци већ месецима, па и годинама обнављају; да саобраћајна правила на Славији нико осим њихових твораца сасвим не разуме, да се тешко дише јер сви, а посебно његове колеге увозе Еуро 3 половне из Немачке, да данима нема кошаве, висок је притисак, топлане без филтера пурњају дим, а депонија у Винчи већ месецима гори. Ова фонтана све ређе пева, што је добар знак, додао би, а добро је и што је јуче страшно смрдело, нарочито овде, у центру града, али неће док је Гедес ту, најављује се киша.

Тада би учени Шкотланђанин вероватно помислио нешто овако: *Нисам намеравао да се баш данас зајлавим у срцу њајџо-џолиса.*

Узгред, својим интелектуалним држањем, оштром косом, пуном *fuzzy* брадом и црвеном лептир машном на белој кошуљи, Гедес се сасвим уклапао у хипстерски мод Београда на

тротинетима. Своје ставове изражавао је с таквим интензитетом да је опчињавао саговорнике, чак и кад уопште нису разумевали о чему говори.

– Људско постојање, знате, господине – можда би рекао – одвија се не на местима, већ дуж стаза. Настављајући стазом, остављамо трагове, а тамо где се сусретнемо, стазе се преплету, и свачији живот се повезује са животом другог. Испреплетеност је чвор, а што је више линија, то је већа густина. Места су чворови, а преплетене нити су линије наших путовања.

– Чиста поезија – помислио би таксиста – волео бих да га видим како расплиће овај чвор – а Гедес би можда продужио.

– Град оцењујемо лепотом и здрављем тога чвора и, уопште, на први поглед препознајемо по мери лаког флуksа, а то значи једно: по лепоти нашег путовања, успешности саобраћања, сусретања и размене; тада чвор израста у цвет, али не без сунца, воде, чистог ваздуха, зеленила и неба...

Како се од смога небо није видело над Славијом, изгледало је као да се кувају у пари испод сивог поклопца.

– Свима су пуна уста „одрживости“, али то је само „наратив“, како се данас каже – наставио би Гедес – тобож, китица друштвене равнотеже, ма шта то значило, па повећа кита економског просперитета, најзад украсна трачица екологије и – град је букет цвећа што не вене. Аха... Питам ја вас, да ли је важније стварати паметне градове или задовољне људе?

– А Ви сте баш у Београду нашли то да ме питате? Па погледајте око себе.

– Дакле, просперитет отпада. Треба стално имати на уму да енергију не ствара циркулација новца, већ лишће. Хајдемо даље. Да ли ово што видимо личи на друштвену равнотежу?

– Ово? Каква равнотежа – ово је рат... Какво лишће – свуд бетон!

Уместо „свуд бетон“ Гедес је чуо и разумео „армагедон“, јер су око њих свирале трубе бар двадесетак заглављених аутомобила.

– Претерујете, али вас разумем. Него, јел’ ово срце Београда?

– Јесте – одговори таксиста.

– И како изгледа то срце?

– Труло.

– Значи не важи ни друго, а камоли она еколошка бајка.

Град је основни орган људске еволуције, господине. Када протока и саобраћања нема, он постаје место судара уместо размене, тамница уместо плодне баште живота. Улицама ходају људи немоћни да испуне своје обавезе, остваре науме, жудње и снове, па им се боље склањајте с пута. Чак и свака, у начелу позитивна намера обнављања трга или улице, у околностима озбиљне инволуције је апсурдна: постаје додатна омча онемоћалом граду. Нема, наиме, тог саобраћајног прописа или једначине математичке физике која би могла да уклони физичке препреке болесно учвореног простора.

– Мени кажете, па ја живим то што причате, сваки дан! И шта онда? – упитао би таксиста.

– Права решења никад не долазе одозго – одговорио би тад Гедес, иначе познат по нападима на суштину – јер су интересне групе свагда у сукобу с природном средином, али грађани нису. Зато њихово удруживање није само „одржива опција“, како данас кажу, него нужност самоопстанка, макар се сваки дан стајало наспрам полицији у борбеној опреми.

– Ех – рече резигнирано таксиста – не знам више ни с ким бих стајао. Један вежбао и трчао у диму, па изгубио здравље, други годинама залуд учио, сад тера ветар капом и плаче... Сви остали су ми одавде већ отишли.

– Живели су наличје нормалних искустава – закључи Гедес. Патополис, господине, насељавају колоније поражених, осујећених, уквивљених личности. Све су без разлике хетеротипијске, као мигранти, само су телом овде, док им је све остало негде тамо. И сви они носе исто питање: зашто од ове кухне и успутне постаје правити еутопију – своје добро место, када је живот другде?

– Ови што још долазе су наивни, не знају шта их чека – кратко уздахну таксиста. – Размишљам о томе сваки дан, право да вам кажем. Па ко не би желео да побегне? Или да распали у нечију главу – ражести се одједном он, па и сам леже на трубу.

За време овог разговора још не би прошли Славијом. Фонтана би почела да пева, а Гедес би се ућутао. Студирао би горопадна лица возача и разменио погледе с равнодушном бистом Димитрија Туцовића на белом опустелом платоу крај пластичног натписа Београд.

Стање Београда

Да град није само место у простору, већ драма у времену, тај чувени Гедесов увид као да је прављен по историјској и садашњој слици престонице Србије. Пренасељен, прегуство учворен, инфраструктурно исцрпљен, препуштен професионалним обмањивачима и спекулантима уместо грађанима, угрожен продајом највреднијег земљишта, површинским и залудним реновацијама, стари Београд се данас јавља урликом буке и смрадом. Одбија од себе, али на тај начин зове помоћ. Пролетос, гласао се немо, болом посеченог дрвећа, онда запахом ћелијског отпада на домаку опалих река, данас упаљеним брдима депоније, димом парализованог саобраћаја, топлана на мазут и угаљ, кућних ложишта. Несуђена зелена престоница Европе (биополис, рекао би Гедес), европска престоница културе, град убрзаног развоја, инвестиција, кранова, будућих гондола и мостова на сувом, издише.

Ко запомаже има у себи снаге, сматрају челници Београда и Србије, те му не треба првом притећи у помоћ. Битно да је жив, барем док је њих. Преко тешко оболелог пацијента зато је навучен кићени покров лажи, да се не покажу његово право

Кадрови музичког спота М. Маче *No hope generation* (2019)

стање и најгора исходишта. Али и да се не пробије логично питање супротно свим задатостима тржишно уобличеног света: да ли су му, као таквом, уопште потребна градилишта, сме ли се ширити и расти, или је једини излаз да се примири, склупча у положај мањег бола, нађе форму коју му задаје здравље?

Нападани, вољени, опевани, хваљени и брањени град-феникс, данас нема ни политику, ни праксу оздрављења. Његови лекари радије лажу него уочавају симптоме, постављују дијагнозу и преписују лекове. Мера порицања истине је убиствена, па и за њих саме. Није прехлада, није пролазни вирус, није угрожена удобност „квалитета“ живота, неће помоћи кошава, ни много тротинета.

У прљавом огледалу урбо-архитектонске драме назире се трагични призори патополиса. *Città malata*, град обесправљених и болесних људи, помахниталих од егзистенцијалне стрепње и једа, фаза је што претходи *città morta*. Београд је оболео на смрт.

Главиња се и кашље у магли испод сунца. Одливају се мозгови и повијају тела. На меркантилном хоризонту не постоје становници, већ продавци и купци – будући болесници. Нема било каквог развоја у граду у ком ће највећи подухват бити лечење грађана од физичких и менталних болести.

Бесонов филм се завршава призором евакуисаног Банлијеа 13 и одлуком председника државе да га уништи. Док насеље нестаје у диму експлозије, председник Француске уздахне са олакшањем, говорећи да му треба пиће.

А кад смо већ код пића, ево и једног другог, стварног председника што седи окружен присталицама, сетимо се и те упечатљиве, само наше слике. Међу њима беше и нечије малолетно дете које је мудро саветовао, мало свестан да тако саветује и све друге:

– Еси пробо ракију? Веруј ти мени, боља је ракија од пива!

© 2019 Slobodan Giša Bogunović